

Bir Derleme: Okul Örgütlerinde Güçlenme Temelli Okul Sosyal Hizmeti

DERLEME MAKALESİ

İkbal İÇER

¹Öğretmen, Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, ikbal.icer@gmail.com, 0009-0004-5755-2049

Gönderilme Tarihi: 29.03.2023 Kabul Tarihi: 13.05.2024 DOI: 10.37669/milliegitim.1273247

Atıf: “İçer, İ. (2024). Bir derleme: Okul örgütlerinde güçlenme temelli okul sosyal hizmeti. *Millî Eğitim*, (53)244, 2197-2222. DOI: 10.37669/milliegitim.1273247”

Öz

Okul örgütlerinde güçlenme temelli okul sosyal hizmeti uygulamaları, okul örgütlerinde güç türleri, güç uygulamaları, güç dinamikleri, güç oyunları ve bununla mücadele biçimlerini içeren baskıyı kavramayı ve analiz etmeyi, güç ve baskıya odaklı güçlenme sürecini deneyimlemeyi içerir. İlgili alan yazınında güçlenme temelli okul sosyal hizmeti uygulamalarında güç ilişkilerinin analizinin nasıl yapılacağına yönelik tartışmalara pek az yer verildiği, daha çok gücün sadece kavramsal boyutlarının ele alındığı gözlemlenmiştir. Okul örgütlerinde güçlenme temelli okul sosyal hizmeti konulu bu makalede okul sosyal hizmeti uygulamalarında güçlenme yaklaşımının nasıl ele alındığı derlenmeye çalışılmıştır. Örgütsel bir güç olan okul ortamlarında güçlenme temelli okul sosyal hizmeti uygulaması, çeşitli baskılar nedeniyle güçsüzleştirilen öğrenci, veli, öğretmen, okul idaresinin deneyimlerini çok boyutlu değerlendirebilmeyi, sahip olduğu sorunların kaynağını baskı deneyimlerinde aramayı amaçlar. Bu amaç, olumlu okul iklimi oluşturmada kendi sözlerini söyleyebilen ve kendi yaşamları üzerindeki kontrolü ele aldıkları yaşam politikalarıyla birlikte yeni bir okul politikası inşasında kritiktir. Bu çalışma ile güçlenme temelli okul sosyal hizmeti uygulamalarının üzerinde durularak somut adımlar atılması gereği dillendirilerek güçlenme temelinde okul örgütlerinin okul sosyal hizmeti uygulamaları bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: güçlenme, okul örgütleri, okul sosyal hizmeti

A Review: Empowerment-Based School Social Work in School Organizations

Abstract

Empowerment-based school social work practices in school organizations include understanding and analyzing oppression, including power types, power practices, power dynamics, power games and forms of struggle with it, and experiencing the empowerment process focused on power and oppression. In the related literature, it has been observed that there is little room for discussions on how to analyze power relations in empowermentbased school social work practices, and only the conceptual dimensions of power are discussed. In this article on empowerment-based school social work in school organizations, it has been tried to compile how the empowerment approach is handled in school social work practices. Empowerment-based school social work practice in school environments, which is an organizational power; aims to evaluate the experiences of students, parents, teachers and school administrators, who are weakened due to various kinds of oppression and to search for the source of their problems in the experiences of oppression. This goal is critical in building a new school policy, with life policies that can have their say in creating a positive school climate and take control over their own lives. With this study, it is aimed to examine school organizations based on empowerment in the context of school social work practices by emphasizing empowerment-based school social work practices and expressing the need to take concrete steps.

Keywords: *empowerment, school organizations, school social work*

Giriş

Sosyal hizmet; sosyal değişimi ve gelişimi, sosyal uyumu, insanların özgürleştirilmesini ve güçlendirilmesini destekleyen uygulama temelli bir meslek ve akademik disiplindir. Sosyal adalet, insan hakları, kolektif sorumluluk ile farklılıklara saygı ilkeleri sosyal hizmetin merkezindedir. Sosyal hizmet kuramları, sosyal bilimler, beşerî bilimler ve yerele özgü bilgi temeli ile desteklenen sosyal hizmet, yaşama dair zorluklara işaret eder ve iyilik hâllerini artırarak insanları ve yapıları birleştirir (IFSW, 2014). Sosyal hizmetin IFSW (2014) tanımında geçen "...insanların özgürleştirilmesini ve güçlendirilmesini destekleyen uygulama temelli bir meslek ve akademik disiplindir." ifadesinde kullanılan "güçlendirilme" kavramı bu çalışmada, sosyal hizmet disiplininin kişinin kendi potansiyelini gerçekleştirmesini ve kendi sözünü söyleyebilen ve kaderini tayin edebilen birey olarak var olan güçlerini, kendine özgü uygulama pratikleriyle açığa çıkararak bireyin güçlenmesi hedefiyle ele alınacaktır. Bu noktada bireyin, dışarıdan bir güç aktarımı olan güçlendirilmeden ziyade; insan olmasıyla birlikte kendinde var olan gücü üzerinden güçlenme sürecini deneyimlemesi bu çalışmanın okul örgütleri basamağında incelenecektir.

Güçlenme sürecinde unutulmaması gereken, bireylerin başkaları tarafından güçlendirilemeyeceği; ancak kendilerinin güçlenebilir hâle gelmelerinin sağlanabileceğidir (Bounds ve Hepburn, 1996).

Çocuğun sosyalleşmesinde aileden sonra önemli bir yere sahip olan okullar, çocukların sağlıklı olarak büyüme ve gelişmesine katkı sağlayan ortamlardır. Bu özelliğinden dolayı okullar toplumsal değişimin yansımalarının gözlendiği yerlerdir. Okul ortamları, Lee'nin (2001) güçlenme temelli sevgi dolu toplumun (beloved community) inşasında kritik bir alan olarak değerlendirilebilir. Bu değerlendirme, içinde barındırdığı öğrenci, veli, öğretmen ve idareci toplulukları ile ilişkilidir. Lee'nin yaklaşımı, güçlenme sürecini baskıyı anlamayı ve analiz etmeyi içerir. Aynı zamanda, güç ve baskıya odaklanarak bu süreci deneyimlemeyi amaçlar. Bu konuda yapılan çalışmalarda, gücün yalnızca kavramsal boyutlarıyla tartışıldığı ve güç ilişkilerine yeterince odaklanılmadığı görülmektedir (Cankurtaran, Akoğlu ve Sakarya, 2020). Örgüt, üyeleri arasındaki ilişkilerin bir örgüsüdür (Balci, 2016). Okul örgütü üyeleri öğrenci, öğretmen, veli ve idarecilerin koalisyonu olup birbirlerine uzlaşma, uyma ve birbirlerini kontrol koşulları ile amaçlanan eğitim öğretim faaliyetleri üzerinde çalıştığı ham maddenin toplumdan gelen ve topluma giden insan oluşu (Bursalıoğlu, 2008) ile sosyal hizmet mesleği ve akademik disiplininin hizmet kullanıcısıdır. Okul örgütlerinde olumlu okul iklimi, öğrencilerin akademik başarılarını artırırken sosyal uyumlarını destekler ve saldırganlık gibi olumsuz davranışları azaltır. Ayrıca öğretmenlerin ve yöneticilerin kişisel ve mesleki gelişimlerine katkı sağlar (Öz, 2024). Bu nedenle okul iklimi, bütünleştirme uygulamalarının başarılı olması için önemlidir.

Özellikle okul örgütü içindeki güç eşitsizlikleri, okul ikliminin değişimine etki eden önemli bir faktördür. Bu eşitsizlikler öğrenciler, öğretmenler ve yöneticiler arasında farklı düzeylerde otorite ve baskıya yol açabilir. Örneğin yöneticilerin karar alma süreçlerinde daha fazla yetkiye sahip olması veya bazı öğretmenlerin daha fazla söz hakkına sahip olması gibi durumlar okul iklimini etkileyebilir. Bu güç dinamikleri çeşitli sorunların ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu sorunlar arasında iletişim eksikliği, motivasyon düşüklüğü, iş birliği zorlukları ve öğrenci-öğretmen ilişkilerinde gerilimler yer alabilir. Bu bağlamda okul yöneticileri ve öğretmenler, okul iklimini olumlu yönde etkilemek için güç eşitsizliklerini fark etmeli ve bu

konuda adil ve destekleyici bir yaklaşım benimsemelidir. Öğrencilerin, öğretmenlerin ve yöneticilerin görüşlerini dikkate alarak okul iklimini daha sağlıklı ve destekleyici bir hâle getirmek mümkündür. Böylece okul örgütünde olumlu bir iklim oluşturulabilir ve bütünleştirme uygulamalarının başarısı artırılabilir. Bu öngörülerle birlikte güçlenme; baskı altında ezilen ve kendi benliklerine yabancılaşarak ötekileştirilen birey ve grupların gücünü kişisel, kişilerarası ve politik düzeyde artırmayı hedeflemektedir (Cankurtaran, Akoğlu ve Sakarya, 2020). Bütün tanımların sonunda denilebilir ki sosyal hizmetin ana odaklarından sosyal adalet; bulunduğu yerden başlama ve katılım kavramlarıyla beslenen güçlenme, bireylerin yaşadıkları güçsüzlük duygusunun bertaraf edilerek içlerindeki gücün ortaya çıkarılmasını, onların eleştirel bir düşünceyle sorunlara yaklaşmalarını ve bunun sonucu olarak kendi haklarını savunma durumuna ulaşmalarını amaçlayan ve bu amaçta kendi kaderini tayin hakkını temel alan bir yaklaşımdır. Örgütsel bir güç olan okul ortamlarında güçlenme temelli okul sosyal hizmeti uygulaması, çeşitli baskılar nedeniyle güçsüzleşen öğrenci, veli, öğretmen, okul idaresinin deneyimlerini çok boyutlu değerlendirebilmeyi, sahip olduğu sorunların kaynağını baskı deneyimlerinde aramayı amaçlar. Bu amaç; olumlu okul iklimi oluşturmada kendi sözlerini söyleyebilen ve kendi yaşamları üzerindeki kontrolü ele aldıkları yaşam politikalarıyla birlikte yeni bir okul politikası inşasında kritik öneme sahiptir. Sosyal hizmetin IFSW (2014) tanımında, açıkça mesleğin temel görevlerinin sosyal değişimi, sosyal gelişimi, sosyal uyumu ve insanların güçlenmesini ve özgürleşmesini teşvik etmek olduğu belirtilmektedir. Sosyal hizmetin kapsayıcı ilkeleri, insanın doğuştan gelen değerine ve onuruna saygı, zarar vermeme, çeşitliliğe saygı ve insan haklarını ve sosyal adaleti destekleme olduğu vurgulanmıştır (Demirel, 2023). İnsan haklarını ve sosyal adaleti savunmak ve desteklemek sosyal hizmet için motivasyon ve gerekçedir. Sosyal hizmet mesleği insan haklarının kolektif sorumlulukla birlikte var olması gerektiğini kabul eder. Kolektif sorumluluk fikri, bireysel insan haklarının ancak insanların birbirleri ve çevre için sorumluluk almaları durumunda günlük olarak gerçekleştirilebileceği gerçeğini ve topluluklar içinde karşılıklı ilişkiler yaratmanın önemini vurgular. Bu nedenle sosyal hizmetin ana odak noktası, her düzeydeki insan haklarını savunmak ve insanların birbirlerinin iyiliği için sorumluluk aldıkları, insanlar arasında ve insanlar ile çevre arasındaki karşılıklı bağlılığı fark edip saygı

duydıkları bir topluluk tahayyülüne hizmet etmektir. Bu ana odak noktasından ilerleyerek denilebilir ki okul örgütlerindeki her bir bireyin de güçlenme temelli okul sosyal hizmeti uygulamaları ile mesleğin bilgi, beceri, etik ilke ve değerleriyle kendi gücüyle potansiyelini gerçekleştirerek baskı ve otoriteden bağımsız kendi yaşam politikalarında kendi sözlerini söyleyebilen bir birey olarak toplumsal dönüşüme katkı sağlayacağı açıktır.

Yöntem

Bu araştırma nitel araştırma paradigmasına dayalı olarak kurgulanmış olan kavramsal derleme türünde bir çalışmadır. Kavramsal derleme, bir konu hakkında mevcut olan literatürü gözden geçirerek o konudaki bilimsel kanıtın güncel durumunu anlatan bir araştırma yöntemidir. Bu yöntem, özellikle belirli bir konu hakkında genel bir bakış sunmak, farklı boyutlarıyla ilgili ilerlemeleri incelemek ve konuyu geniş bir yelpaze içerisinde değerlendirmek amacıyla kullanılır (Erol, 2022). Bu çalışma ile güçlenme temelli okul sosyal hizmeti uygulamalarının okul örgütlerinde yer bulması gereğine ilişkin mevcut literatürü kapsamlı bir şekilde gözden geçiren, konu alanı ile ilgili temel kavramların ele alındığı, mevcut bilgilerin eleştirel bir gözle değerlendirildiği kavramsal bir derleme sunulmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda araştırma kapsamında ulusal ve uluslararası alan yazının da göz önünde bulundurularak okul örgütlerinde güçlenme temelli okul sosyal hizmeti uygulaması kavramsal olarak tartışılarak okuyucuya konu ile ilgili genel bir bakış açısı sunulmaktadır.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma alan yazını incelemesi ve kavramsal derleme temelli olarak yapılandırıldığından dolayı etik kurul iznine ihtiyaç duyulmamıştır.

Okul Örgütlerinde Gücün Analizi

Güç, toplumsal ilişkilerin temel bir dinamiğidir ve birçok kurum ve organizasyonun içinde etkili bir şekilde çalışmasını sağlar. Eğitim yönetimi ve sosyal hizmet uygulamaları, güç dinamiklerinin hayati bir rol oynadığı iki alan olarak öne çıkar. Çalışmanın bu bölümü, gücün analizinin neden önemli olduğunu ve eğitim yönetimi ile sosyal hizmet uygulamalarında nasıl gerçekleştirilebileceğini açıklamaktadır.

Gücün analizi, eğitim yönetimi ve sosyal hizmette büyük bir öneme sahiptir. Güç analizi, kurum içi karar alma süreçlerinin şeffaflığını artırır. Kimin ne kadar güce sahip olduğunu anlamak, kararların nasıl alındığını

anlama konusunda kritik bir adımdır. Bu, eşitlik ve adaletin sağlanmasına katkı sağlar. Bu analiz, olası çatışma noktalarını belirlemeye yardımcı olur. Eğitim yönetimi ve sosyal hizmet uygulamaları sırasında ortaya çıkabilecek çatışmaların önceden tespit edilmesi, daha etkili çözümlerin bulunmasına katkı sunar. Özellikle sosyal hizmet alanında güç analizi toplumsal adaleti sağlamaya yardımcı olur. Güç dengesizliklerini tanımlamak, dezavantajlı gruplara daha fazla destek ve kaynak tahsisi sağlar.

Eğitim yönetimi alanında gücün analizi yapmak için okul yöneticilerinin yetki ve sorumluluklarını belirlemek bu pozisyonun sahip olduğu gücü anlamamıza yardımcı olur. Okul örgütlerindeki güç dinamikleri genellikle karar alma süreçleri ve yönetim hiyerarşisi üzerinde etkili olmaktadır. Otorite, bu hiyerarşik düzenin temelini oluşturarak liderlik rollerini belirler. Otoritenin doğru bir şekilde tanımlanması okul yöneticilerine ve diğer paydaşlara daha etkili bir liderlik ve yönetim yapısı sağlar. Öğretmenler ve diğer personel arasındaki ilişkileri ve karar alma süreçlerini incelemek güç dinamiklerini ortaya koymamıza olanak tanır. Bütçe tahsisi ve kaynak yönetimi kararlarının nasıl alındığını anlamak gücün dağılımını değerlendirmek için önemlidir.

Sosyal hizmet uygulamalarında gücün analizi için hizmet alanların (örneğin okul yöneticileri, çocuklar veya aileler, öğretmenler) güç dengesizliklerini tanımlamak ihtiyaçlara uygun destek sağlama konusunda kritiktir. Kurumsal güç ilişkilerini anlamak karar alma süreçlerini ve uygulamaları kolaylaştırır. Güç analizi toplumsal adalet ilkesine dayalı uygulama stratejilerinin geliştirilmesine katkıda bulunur.

Güç, eğitim yönetimi ve sosyal hizmet uygulamalarının temel bir bileşenidir ve etkili bir şekilde yönetilmesi, daha adil ve etkili hizmetlerin sunulmasına olanak tanır. Gücün analizi, bu iki alanda daha iyi sonuçlar elde etmek için gerekli bir araçtır ve toplumsal değişimi teşvik eder.

Güç dinamiklerini anlamak daha adil ve etkili bir toplum oluşturmak için önemli bir adımdır. Okul örgütlerinde eğitim yönetimi perspektifinden gücün analizi, genellikle yöneticilerin ve öğretmenlerin rol ve yetki dağılımını incelemeyi içerir. Okul yöneticileri, okulun yönetiminde önemli bir güce sahiptirler. Bu güç; okulun vizyonunu belirleme, bütçe yönetimi, personel atama ve disiplin kararları gibi konuları içerir. Öğretmenler ise sınıf içi eğitimdeki güçleriyle bilinirler. Eğitim içeriğini ve öğrenme ortamını şekillendirmede

önemli bir rol oynarlar. Eğitim yönetimi açısından güç dengesi, okulun etkinliği ve başarısı üzerinde derin etkilere sahiptir. Bu nedenle yöneticiler ve öğretmenler arasındaki güç ilişkileri dikkatle incelenmelidir.

Sosyal hizmet perspektifinden okul örgütlerindeki güç analizi, öğrencilerin ihtiyaçlarına odaklanır ve okulun toplumsal etkisini değerlendirir. Sosyal hizmet uzmanları öğrencilere destek sağlama ve zorluklarla başa çıkma konusunda önemli bir rol oynarlar. Bu, öğrencilerin ve ailelerinin güçsüzlüklerini ele almayı gerektirir. Aynı zamanda sosyal hizmet perspektifi, okul yöneticileri ve öğretmenler arasındaki güç ilişkilerini de inceler ve bu ilişkilerin öğrenci refahına etkilerini değerlendirir. Sosyal hizmet uzmanları güç dengesizliklerini azaltmaya ve öğrencilerin en iyi çıkarlarını korumaya çalışırlar. Bu nedenle okul örgütlerindeki güç dinamikleri sosyal hizmet perspektifiyle analiz edildiğinde öğrenci refahının artırılması ve toplumsal adaletin sağlanması amaçlanır.

Bütün sosyal örgütler üyelerini kontrol eder fakat bu özellikle formel örgütler için önemli bir problemdir ve örgütsel kontrolün temeli güç ilişkilerine dayanmaktadır. Gücün en bilinen tanımı, kendi istediklerini diğerlerine yaptırabilme yeteneğidir ve bu yetenek Weber'e (1947) göre güç, kişinin sosyal ortamda bulunduğu konuma bağlı olarak dirençlere rağmen istediklerini yaptırabilmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Daha genel ve kapsayıcı bir kavram olarak güç, bütün yönleriyle hem zorlayıcı özelliği hem de tehdit edici olmayan ikna ve öneri yöntemlerine dayanan kontrolü de kapsamaktadır. Okul örgütlerinde okul yönetiminin (idare ve öğretmen) görevi, okuldaki insan ve madde kaynaklarını eşgüdümleyerek verimli bir şekilde kullanarak okulu amaçlarına uygun olarak yaşatmaktır (Wayne ve Cecile, 2020). Örgütler, amaçları ve hedefleri ile uyumlu davranışları gerçekleştirebilmek için bu amaçları gerçekleştirebilecek çalışanları belirleyen yapıyı oluşturan yöneten ve onları gözetim altında tutan meşru otoriteler tarafından oluşturulur ve kontrol edilir. Bu resmî otoriteler konuma bağlı olan resmî gücü kontrol etmelerine karşı örgüt içerisinde güç mücadelesi veren birçok rakipten sadece birini oluşturur (Karadağ, 2020). Politik, ekonomik, sosyal ve duygusal olarak farklı alanlarda kendisini gösterebilen güç unsurları, okul örgütleri sisteminde örgütün parçaları arasında da birbirine karşılıklı etkiler oluşturur. Okul örgütünün içinde her bir üyenin birey olarak değerlendirilmesi ve her bireyin güçlü olması olumlu okul iklimi için elzemdir.

French (1968), kişiler arası güç türleri üzerine yoğunlaşan ve güç konusunda çalışma yapan ilk öncü düşünürdür. Çalışmasında beş güç türü tanımlamıştır ve bunlar ödül, zorlayıcı, yasal, karizmatik ve uzmanlık güç türleridir. Kişiler arası güç türlerine ilişkin bu sınıflandırma örgütsel düzeyde de anlamlı kabul edilmekte ve kullanılmaktadır (Karadağ, 2020). Okul örgütlerinde güçlenme temelli okul sosyal hizmeti uygulamalarında güç dinamiklerinin analizi planlanan değişim için kolaylaştırıcı bir yöntem olarak değerlendirilmelidir. Okul örgütlerindeki güç dinamikleri, otorite, baskı ve kontrol kavramlarının sıkça ele alındığı karmaşık bir alanı kapsar. Eğitim yönetimi ve sosyal hizmet perspektiflerinden bakıldığında okul örgütlerindeki güç türleri ve bu gücün nasıl kullanıldığı otorite, baskı ve kontrolün altında yatan temel unsurları yansıtır. Okul yöneticileri, öğretmenler, öğrenciler, veliler ve toplum, farklı düzeylerde güce sahiptir ve bu güçler karar alma süreçlerini, eğitim içeriğini ve öğrenci refahını etkiler. Çalışmanın buradan sonraki seyri okul örgütlerindeki güç dinamiklerini otoritenin tanımını, baskı mekanizmaları ve kontrolün etkisi bağlamında analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu analiz, okul topluluğunun daha adil ve verimli bir şekilde işlemesine katkıda bulunmak amacıyla otorite, baskı ve kontrol kavramlarının okul yönetimi ve sosyal hizmet pratikleri ile nasıl ilişkilendirilebileceğini inceleyecektir.

Bir okul örgütünde görevleri gereği yönetici (okul müdürü ve müdür yardımcısı), yürütücü (öğretmen-müdür yardımcısı) ve çevresi ile hedef kitle (öğrenci-veli) pozisyonlarında güç türleri ile okul hayatında öğrenci, öğretmen, veli ve ast-üst ilişkileri mevcuttur. Alan yazınında örgüt kapsamında güç konusunu analiz ederken farklı bir bakış açısı olan Mintzberg'e (1983) göre örgüt içerisinde güç ya bir kaynaktan ya teknik bir beceriden ya da bilgiden kaynaklanmaktadır. Her durumda örgüt içerisinde etkinlikte bulunabilmek için kaynak, beceri ve bilgi önemli güç türleri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu şu demektir: Örgütün ihtiyaç duyduğu şeyler sınırlı sayıda insan tarafından karşılanabilmelidir. Örneğin öğretmenlere kadro sağlama konusunda birinci derecede sorumlu olan okul müdürü kaynak gücüne sahiptir. Aynı şekilde okulda öğretim programının yaygınlaştırılmasında öğretmenlerin sorumlu olması ya da problemleri davranış sergileyen öğrenci, öğretmen ve velilerle etkili bir şekilde ilgilenebilmek için kişiler arası iletişim becerisine sahip olan müdür yardımcısı ya da okul sosyal hizmet uzmanı da güç sahibidir. Bu noktada okul ortamlarında ast-üst ilişkileri ve okul örgütü üyeleri içindeki

görevleri gereği bir otoriter ilişki de mevcuttur ve bu otorite uygulamaları genellikle baskı içermektedir (Ekinci, 2021). Burada teorik bir kavram olarak otoritenin net olarak tanımlanması gerekmektedir. Güçlenme, bireylerin kendi yaşamlarını yönlendirebilme yeteneğini artırırken otorite daha çok dışsal bir yapıya dayanır. Otorite, bazen güçlenme sürecini destekleyebilir (örneğin eğitimcilerin öğrencilere bilgi ve beceri kazandırması). Ancak otorite, baskıcı veya denetleyici bir şekilde kullanıldığında güçlenme sürecini engelleyebilir. Sonuç olarak güçlenme ve otorite arasındaki ilişki karmaşık ve çok boyutludur. Güçlenme, bireylerin kendi yaşamlarını etkileme yeteneğini artırırken otorite daha çok dışsal bir yapıya dayanır ve bazen güçlenme sürecini desteklerken bazen de engelleyebilir (Cankurtaran, Akoğlu ve Sakarya, 2020). Okullarda otorite, ortak bir inanç (norm) sisteminin güç kullanımını doğru ve uygun şekilde meşrulaştırmasıyla ortaya çıkar. Weber (1947), otoriteyi meşruluk ölçüsü açısından karizmatik, geleneksel ve yasal olmak üzere üçe ayırır. Örgüt kuramcıları ve düşünürler otoriteye ilişkin temel kavramları daha da geliştirmişlerdir. Peabody (1962), meşruluk ve örgütsel konum temelindeki otoriteyi yetenek ve kişisel veya insan ilişkileri temelindeki fonksiyonel otoriteden ayırırken Blau (2003) otoriteyi, gücün meşruluk kaynağına bağlı olarak sadece formel ve informal şekilde sınıflandırmaktadır. Otorite; yöneticiler, öğretmenler ve öğrenciler için meşru kontrolün temelini oluşturduğundan okul yaşamının da temelini oluşturur. Kontrolün temel kaynağı göreve ve konuma bağlı olan formalite otoritedir; resmî görevi yerine getiren özel bir kişi değildir (Merton, 1957). Yöneticiler, öğretmenler ve öğrenciler okula geldiklerinde formel otorite ilişkilerini ve belirli sınırlar içerisinde resmî emirlere uymayı kabul etmiş sayılırlar. Kısacası; okuldaki her birey kurallara uyma sözü vererek bir çeşit sözleşme yapmış sayılır, demek yerinde olur. Simon'a (1968) göre ast-üst ilişkileri açısından okul örgütlerinde iki temel otorite ölçütü vardır. Bunlardan ilki yasal emirlere yönelik gönüllü uyum, ikincisi de karar sürecinde kendi ölçütlerini askıya alarak örgütün emirlerini kabullenmedir. Bu noktada Blau (2003), otoriteyi diğer sosyal kontrol çeşitlerinden ayırt etmek için üçüncü bir yolu önerir. Sosyal kontrolü yasallaştıran bir değer yöneliminin ancak grup içerisinde ortaya çıktığını ileri sürmektedir ve Blau'ya (2003) göre otorite, bir grup içerisinde ortak paylaşılan değerler tarafından meşrulaştırılmaktadır. Astların karar verme sürecinde kendi tercihlerinden gönüllü olarak vazgeçmelerini ve üstlerden

gelen emirlere uymalarını otoritenin temel özellikleri arasında saymaktadır. Bu gönüllülük özellikle üstlerin (yöneticiler) sahip olduğu güçler yerine büyük oranda uygulamadaki sosyal normların (öğretmenler ve öğrenciler) sınırlamalarından kaynaklanmaktadır. Bu sınırlamalar bilinen zorlayıcı güç türü ile diğer sosyal etkileme yöntemleri gibi değildir. Bu noktada okullardaki otorite ilişkilerinin üç temel özelliği vardır: birincisi astların uyum sağlamaya istekliliği ,ikincisi astların karar sürecinde emirlere yönelik durumu ve üçüncüsü de güç ilişkilerinin grup tarafından meşrulaştırılmasıdır. Bu bağlamda ödül gücü, yöneticinin istenen davranışı sağlayabilmek için ödül ile astların davranışlarını etkileme yeteneğidir. Bir nevi ödülün uyum davranışı ile ilgili olması ve müdürün etkileme çabasının etik ve doğru olması önemlidir şeklinde değerlendirilebilir. Okul ortamlarında otorite ilişkilerinin üç temel özelliğine dair somut örnek olarak şunlar verilebilir:

Astların uyum sağlamaya istekliliği ile ilgili bir öğretmen, sınıftaki öğrencilere ödev verdiğinde öğrencilerin bu ödevi zamanında ve istekli bir şekilde tamamlamaları, otorite figürünün emrine uyum sağladıklarını gösterir. Astların karar sürecinde emirlere yönelik durum ile ilgili bir okul müdürü, bir öğrenciye disiplin cezası verdiğinde öğrencinin bu karara nasıl tepki verdiği ve emre nasıl uyduğu, otorite ilişkisinin bir yansımasıdır. Güç ilişkilerinin grup tarafından meşrulaştırılması ile ilişkili olarak da şu durum örnek olarak verilebilir: Okul yönetimi, öğrenci temsilcileri ile bir toplantı yaparak okul kurallarını belirler. Bu kurallar, öğrenci temsilcileri ve diğer öğrenciler tarafından kabul edildiğinde otorite figürünün gücü meşrulaşmış olur. İşte bu örnekler okul ortamlarındaki otorite ilişkilerinin nasıl işlediğini göstermektedir. Otorite, eğitim sürecinde önemli bir rol oynar ve bu örnekler, bu ilişkinin nasıl gerçekleştiğini açıklar (Hacısalıhoğlu Karadeniz, 2011). Bunların yanında zorlayıcı güç, yöneticinin istenmeyen davranıştan dolayı ceza ile astların davranışlarını etkileme yeteneği şeklinde tanımlanabilir. Bu noktada zorlayıcı gücün etkisi cezanın şiddeti ve kesin oluşu ile yakından ilgilidir. Cezanın olumsuz sonuçlara yol açması da kaçınılmazdır. Eğer öğretmen ceza korkusuyla müdüre itaat ederse zorlayıcı güç, ödül beklentisi içerisinde uyum sağlarsa ödül gücü ortaya çıkmaktadır. Yasal güç, yöneticinin bulunduğu resmî konumdan güç olarak astların davranışlarını etkileme yeteneğidir. Bu sorumluluk alanı, yöneticinin sahip olduğu yasal gücün etkinlik sınırlarını belirler çünkü her yönetici örgüt içerisinde belirli sorumluluk

alanı çerçevesinde karar verme yetkisine sahiptir. Yöneticiden gelen emirler sorgusuzca kabul edildiğinde astların tarafsızlık alanına girmiş demektir. Karizmatik yöneticinin astların kendisine yönelik hayranlık ve özdeşleşmeye ilişkin davranışlarını etkileme yeteneğidir. Bu güç türü olağanüstü kişisel özelliklere veya kişisel iletişim becerilerine dayanmaktadır. (Wayne ve Cecile, 2020) Genç öğretmenler deneyimli ve sevilen okul müdürünün liderlik stilini ve kişisel özelliklerini örnek almaya çalışır, kendilerini onunla özdeşleştirebilir. Uzmanlık gücü yöneticinin sahip olduğu özel bilgi ve becerilerle astların davranışlarını etkileme yeteneğidir. Uzmanlık gücünün kapsamı karizmatik güç türüne göre daha sınırlıdır şöyle ki; bilginin yararlılık düzeyi uzmanlık gücünün sınırlarını belirler, uzmanlık düzeyine ulaşabilmek ve astlarca kabul görmek zaman gerektirdiğinden yeni okul müdürlerinin yeni uygulama ve girişimlerinin gönüllü olarak kabul görmesi öncelikle yönetsel becerilerini bilinçli bir şekilde uygulayabildiklerini göstermek durumunda olmalarıyla ilintilidir. Bu beş güç türü örgütsel ve kişisel olmak üzere daha genel iki temel kategori altında sınıflandırılabilir: ödül, zorlayıcı ve yasal güç türleri örgütsel kategorideyken örgüt içerisindeki konum yükseldikçe güce sahip olma potansiyeli de artmaktadır. Buna karşın karizmatik ve uzmanlık güç türleri kişilik, liderlik stili, bilgi ve kişiler arası iletişim becerileri gibi daha çok bireysel niteliklere dayanmaktadır. Kısaca bazı güç türleri örgütsel kontrole bağlı olarak ortaya çıkmaktayken bazıları da kişisel özelliklere dayanmaktadır.

Okul örgütlerinde gücün analizi için kavram bilgisinin sağlam olması ile güçlenme sürecinin paralel olduğu bilgisi arasındaki bağı şu şekilde özetlemek yerinde olacaktır. Güç türlerinin ortaya çıkış biçimleri ile ilgili bilgi, kavramsal bir temel oluşturarak güç analizinin prosedürlerin anlaşılması, iyileştirilmesi ve yönetilmesinde kilit bir rol oynar. Bu analiz bireylerin kendi güçlerini geliştirmelerini, baskıya karşı direnç göstermelerini, kendilerine yardım etmelerini ve sağlam bir amaç duygusuyla seçimler yapabilmelerini sağlar. Bu süreç aynı zamanda, bireylerin çevreleri, örgütleri ve toplumlarıyla olan bağlarını güçlendirerek kaynaklara ulaşma, ilişki kurma ve başarılarına odaklanma farkındalığı ile birleşir. Dolayısıyla güçlenme süreciyle birlikte kavram bilgisi arttıkça bireylerin çevreleri, örgütleri ve toplumları da güçlenmiş olur. Bu bilinç güçlenme sürecinin hem bir amaç hem bir süreç olduğunu vurgular, böylece bireylerin kendilerine ve çevrelerine daha

etkili bir şekilde katkıda bulunmalarına olanak tanır. Buradan hareketle güç türlerinin ortaya çıkış şekilleri ile iyi bir güç analizi tüm prosedürel süreçlerin anlaşılmasını, iyileştirilmesini, yönetilmesine etki ettiği, böylelikle kendine ve çevresine yetebilen güçlü bireylerin, baskı karşısında güçlü bir şekilde durmaları, kendine yardım etmesi ve sağlam bir amaç duygusuyla seçim imkânı, kaynaklara bağlantılar ve diğerleriyle ilişki kurma ve başarıları içeren bir farkındalıkla bağlı buldukları çevre, örgüt ve toplumların da güçlenmesi için hem bir amaç hem bir süreç olduğu bilinciyle ilerlenmelidir.

Alan Yazınında Okul Örgütlerinde Güçlenme Temelli Okul Sosyal Hizmeti Uygulamaları

Günümüzde sosyal hizmet bireylerin ve toplulukların yaşamlarını iyileştirmeye yönelik birçok farklı yaklaşımı içermektedir. Bu yaklaşımlardan biri de güçlenme temelli okul sosyal hizmetidir. Bu yaklaşım, okul örgütlerinde uygulanan bir yöntem olarak öğrencilere, ailelere ve okul personeline var olan güçlerini açığa çıkarmayı hedefler. Çalışmanın bu bölümünde okul örgütlerinde güçlenme temelli uygulamaları sosyal hizmet perspektifinden analiz etmek ve güçlenme temelli okul sosyal hizmetinin önemini ve etkilerini alan yazınından tartışan çalışmalar ile ele alınacaktır.

Öncelikle güç kavramının sosyal hizmetteki temel önemini anlamak önemlidir. Güç, bireylerin ve toplulukların yaşamlarını şekillendiren bir faktördür. Güç; kaynaklara erişim, karar alma süreçlerine katılım, öz saygı ve etkili iletişim gibi unsurları içerir. Sosyal hizmet, güçsüz veya dezavantajlı grupları desteklemek ve bu grupların güçlerini artırmak amacıyla çalışır. Bu nedenle güç kavramı sosyal hizmetin merkezinde yer alır. Güçlenme temelli okul sosyal hizmeti, sosyal hizmetin bu güç odaklı yaklaşımını okul ortamına taşıyan bir uygulama biçimidir. Bu uygulama biçimi öğrencilere, ailelere ve okul personeline kendi güçlerini fark etme, kullanma ve geliştirme fırsatları sunmayı amaçlar. Öğrenciler eğitimlerine daha aktif bir şekilde katılma, karar alma süreçlerine etki etme ve duygusal güçlerini artırma fırsatı bulurlar. Aileler, çocuklarının eğitimine daha fazla katılım gösterme ve okul süreçlerine dâhil olma şansı elde ederler. Okul personeli ise öğrencilerin ve ailelerin güçlenmesi konusunda destek sağlama rolünü üstlenirler. Sosyal hizmet insanların refahını artırmayı ve sosyal adaleti sağlamayı amaçlar. Güçlenme temelli okul sosyal hizmeti, bu amaçları okul ortamında uygulamaya koyma

çabasının bir parçasıdır. Sosyal hizmet uzmanları öğrencilerin, ailelerin ve okul personelinin güçlerini fark etmeleri için çeşitli yöntemler kullanırlar. Katılımcı karar alma süreçlerini teşvik ederler, topluluk kaynaklarını harekete geçirirler ve eşitsizlikleri azaltmaya çalışırlar. Sosyal hizmetin temel ilkeleri, güçlenme temelli okul sosyal hizmetinin uygulanmasında rehberlik eder. Sonuç olarak güçlenme temelli okul sosyal hizmeti, sosyal hizmet perspektifinden bakıldığında okul örgütlerindeki güç dengesini daha adil bir şekilde şekillendirmeyi amaçlayan önemli bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım öğrencilerin, ailelerin ve okul personelinin güçlerini fark etmelerine ve kullanmalarına yardımcı olur, böylece eğitim sürecinin daha etkili ve adil bir şekilde yönlenmesine hizmet eder.

Okul örgütü içinde her bireyin pozisyonu ne olursa olsun güçlü olması koşullara göre değişmektedir. Bu bağlamda Cankurtaran, Akoğlu ve Sakarya'nın (2020) da belirttiği gibi değişen ve farklı alanlarda kendisini gösteren koşullar içerisinde bireyin sahip olduğu kaynakların olumlu bir dönüşüme zemin hazırlaması gücün etkin ve verimliliği açısından önem arz etmektedir. Okul örgütünde her üyenin güçlü yanları vardır ilkesiyle hareket edilerek uygulanan güçlenme temelli okul sosyal hizmeti, her üye ile toplumdan gelen ve topluma giden insan ham maddesinin işlendiği, güçlendiği özgür ve adil bir toplum umudunu besleyen bir uygulamadır. Bu hizmeti sağlarken bireylerin ve toplulukların kendi kaynaklarını tanıma, sorunlarına müdahale etme ve yaşamlarını iyileştirme yeteneklerini vurgular. Bireylerin kendi değerlerini ve yeteneklerini tanımalarını teşvik eder. Okul sosyal hizmeti profesyonelleri, öğrencilere kendilik saygısı ve öz saygı kazandırmak için destekleyerek öğrencilerin öz saygılarını geliştirmelerini ve olumlu benlik kavramları oluşturmalarını sağlar. Güçlenme süreci bireylerin kendi yaşamları hakkında karar alma süreçlerine katılmasını vurgular. Okul sosyal hizmeti uzmanları, öğrencileri okul yaşamlarını etkileyen kararlar konusunda bilgilendirmeye ve katılımı teşvik etmeye yönlendirerek öğrencilerin kendi eğitimlerine aktif bir şekilde katkıda bulunmalarını sağlar. Güçlenme temelli okul sosyal hizmeti uygulamalarında sosyal destek ağlarının önemi, öğrencilerin aileleri, öğretmenleri ve toplulukları ile iş birliği yapmalarını teşvik ederek güçlü sosyal destek sistemleriyle öğrencilerin okul başarısını artırmak için daha fazla kaynağa erişmelerine yardımcı olur. Bununla birlikte sosyal hizmetin gereği eşitsizlikle mücadele konusunda güçlenme temelli

uygulamalar toplumsal eşitsizliklere duyarlıdır ve tüm öğrencilerin tüm fırsatlara eşit erişimini destekleyerek eşit ve adil toplum idealine hizmet eder. Güçlenme temelli okul sosyal hizmeti uygulaması sonuç olarak öğrencilerin kendi güçlerini ve kaynaklarını keşfetmelerini teşvik ederek okul topluluğunun güçlenmesine katkıda bulunur. Okul sosyal hizmeti profesyonelleri bu ilkeleri pratiğe dökerek öğrencilerin başarılarını artırabilir ve okul topluluğunu daha sağlam bir temele oturtabilirler. Ne var ki bu uygulama Türkiye’de 1968 yılından beri ulusal düzeyde bir ihtiyaç olarak kalkınma planlarında yerini alsa da alınan kararların gereği olan okul sosyal hizmeti uygulaması ve okul sosyal hizmet uzmanı çeşitli nedenlerle eğitim sistemi içerisinde hâlâ uygulamaya geçirilememiştir (Karakuş, 2022). Her ne kadar millî eğitim çatısı altında bir okul sosyal hizmeti uygulaması başlatılmamış olsa da bu hizmete duyulan ihtiyacın giderilmesi amacıyla okul sosyal hizmetinin kurulması ve geliştirilmesine yönelik ulusal düzeyde alınan kararlar yanında konuyla ilgili pilot uygulamalar, projeler, yayınlar, eğitim ve organizasyonlar gibi birçok çalışma yapılmaktadır. Alan yazınında güçlenme temelli okul sosyal hizmeti uygulama örnekleri bağlamında yapılan taramalar sonucunda sınırlı sayıda çalışmaya erişilmiş olup her biri okul örgütünün üyeleri özelinde çalışmalardır. Bu çalışmaların çoğunda güçlenme yaklaşımının geleneksel sosyal hizmet uygulamaları bağlamında “güçlenme-muktedir kılma” olarak ele alındığı gözlemlenmiştir. Bir kısmında yapısal güçlenmeye değinilmiş, büyük oranda psikolojik güçlenmenin ele alındığı gözlenmiştir. Simpson (2002) çalışmasında İngiltere’de eğitim eylem bölgeleri uygulamasından bahsetmiştir. Eğitim eylem bölgeleri uygulaması, okul örgütünün üyesi olan ailelerin, veli pozisyonunda çocuklarının eğitim gördüğü okul ortamlarının karar süreçlerinde buldukları eğitim bölgesi içindeki sosyal konumları ve bölgenin sosyal yapısı ve coğrafi konumu gerekçesiyle sosyal dışlanma sorununa karşı geliştirilen bir eylem, olarak açıklanmıştır. Eğitim eylem bölgeleri uygulamasıyla ailenin güçlenmesi odaklı okul örgütlerinin yasal zeminler ve yönetim aracılığıyla bir bariyer oluşturduğu gerekçesiyle 1998 yılında bölgesel farklılıkların önüne geçmek ve resmî- özel dikey ayrımından öte, daha yatay ve kendi içinde ortak çıkarlar için birbirine bağlı eğitim ortamları ve örgütlenmeleri oluşturulmuştur. Eğitim eylem bölgeleri, bölgesel okul örgütlenmeleri hem okul örgütünün bir parçası olan ailenin, hem de kendi içinde okulun güçlenmesi bağlamında önemli olduğu değerlendirilmektedir.

Şöyle ki, eğitimin piyasalaşmasının aileler için bir güç olduğu ve bununla gelen hangi okul konusunda karar verme ve seçme özgürlüğü ile eğitimin tüketicileri pozisyonunda olmaları şeklinde okunursa hem okul örgütleri hem de aile ortak yarar amaçlı bir okul- aile kapasite inşası ile sosyal dışlanma temelli problemleri azaltabilir. Eş zamanlı veli pozisyonunda aileler sosyal konumları itibariyle birbiri ile benzer bir eylem bölgesinde olduğundan okul örgütlerindeki karar süreçlerinde de bundan kaynaklı baskı ve ayrımcılığa daha az maruz kalacaktır. Bu çalışmada Simpson (2002), okul örgütlerinde güçlenme odaklı sosyal hizmet uygulaması bağlamında Griffiths'in (1998) velilerin okulları güçlenme-destekleme etkinlikleri yapan okullar olarak görmesi ve okul iklimini olumlu algılamasının onları okula daha çok çektiği konusunu vurgulayarak veli pozisyonunda ailenin güçlenmesini vurgulamıştır. Bu çalışmalara ek olarak okul örgütlerinde güçlenme temelli sosyal hizmet uygulamaları kapsamında Das vd., (2019) çalışmalarında okul örgütünün, okullarda eğitimin uygulanmasında finansal, düşünce veya enerji şeklinde destekleyici bir mekanizma olarak okulda girişimciliğin gerçekleştirilmesinde okul örgütleri konumsal rollerini etkin kullanmasından bahsetmişlerdir. Bu bağlam, okullardaki eğitim hizmetlerinin kalitesini iyileştirmede aktif bir rol oynamak için okul komitesi güçlenme ve destekleme stratejileri çalışmasının aciliyetini ve uygunluğunu vurgular. Okul örgütleri içinde barındırılan okul ve toplum arasındaki uyumlu ilişkilerin varlığı, velilerin eğitim programlarına katılımını optimize etme gücünü barındırır. Veliler kendi aralarında oluşturdukları birlikler ile eğitim ortamlarına yardımcı olur aynı zamanda mali desteklerde bulunabilir ve okul örgütünün diğer üyeleri olan öğretmen ve idarecilerin ihtiyaç duyacağı görüş ve önerilerle veliler, çocuklarının sahip olduğu potansiyel hakkında okula bilgi sağlarlar ve veliler, çocuk için eğitici bir yuva oluştururlar (Das vd., 2019). Bu çalışma, ülkemizde uygulanan okul-aile birliklerinin benzeri niteliğinde değerlendirilebilir. Okul örgütünün bir üyesi olarak öğretmenlerin güçlenmesi üzerine yapılan Balyer, Özcan ve Yıldız'ı (2017) araştırmasında öğretmenler yöneticilerin onları okulda bazı konularda kararlara katmalarından memnunken kendilerine mesleki gelişimleri için gerekli desteği sağlamadıkları ve öz yeterliliklerinin güçlendirilmesi için motivasyonlar ve eylemsel teşvikler konusunda cesaretlendirmediklerinden bahsetmiştir. Bu noktada okul örgütlerinin üyesi öğretmenlerin özelliklerini destekleme yoluyla güçlenmesi odaklı okul sosyal hizmeti uygulama

planlaması gereği önemsenmelidir. Araştırmada öz yeterliliklerini geliştirmesi yoluyla güçlenme konusunda öğretmenlerin önemli bir kısmının yöneticileri hakkında olumlu düşünmediği dillendirilmiştir. Okul örgütünün güçlenmesinin bir devlet politikası olması gerekliliğinden bahsedilerek öğretmenlerden idari görev olarak yardım hizmeti beklenip, bunların yapılmadığı durumlarda yöneticilerin öğretmenlere baskı ve otoriter tutum sergilediği durumlar ve bu durumlarla mücadele için araştırmanın birtakım bulguları vardır. Gücün yönetsel kullanımında yöneticilerin zamanın büyük bir kısmını diğer insanların bir ölçüde gönüllü olarak kendi isteklerinden vazgeçtiği bir iletişim süreci tarafından yönlendirilen güç merkezli davranışlar tarafından belirlenmektedir (Kotter, 1978). Yöneticiler çeşitli düzeylerde ve değişik kombinasyonlar şeklinde güç türlerine sahiptir ve yöneticilerin güç türlerini kullanım şekli diğer güç türlerinin etkililiğini azaltabilir veya engelleyebilir. Araştırmanın öğretmenlerin güçlenmesine ilişkin bulgularından öğretmenlerin büyük bir kısmının genç okul yöneticilerinin kendilerini okulda karar süreçlerine kattıklarını ve bu durumdan memnun olduklarını belirtirken bazı öğretmenlerin yöneticilerin karar alırken kendilerine dahi danışmadıklarını ifade etmeleri dikkat çekmektedir. Sosyal hizmet uygulamasında birey, aile veya grupların güçlenme aşamalarında hareket edilmesi gereken ilkelerden, program ve hizmetlerin hizmet kullanıcıları ve toplum için en üst düzeyde uygun olmasını, hizmet kullanıcılarının ve toplumun onlardan yararlanmasını sağlama odaklı hareket edilmesi ve okul örgütlerinde öğretmenlerin karar mekanizmalarında etkin rol almaları önemlidir (B. Simon, 1994). Bu noktada öğretmeni karara katmada genç yaşlı yönetici etkisine baktığımızda genç yöneticiler olumluysen yaşlı yöneticiler bu duruma olumsuz bakmaktadır. Mesleki gelişime katkıda yöneticinin etkisi bağlamında çoğu öğretmen yöneticilerinin bu konuda kendilerini desteklemediklerini düşünmektedir (Balyer, Özcan ve Yıldız, 2017). Alan yazını taramasında yoğun çalışılan bir konu olan yapısal ve psikolojik güçlenme, eğitim örgütlerinde de kendisine yer edinmiştir. Her bir alanın kendine özgü sistemi ve pratiği olmasına rağmen, her iki güçlenme turunun çalışan performansını arttırma ve örgütsel etkililiği sağlamaya yönelik katkıları, konunun tüm alanlarda çalışılmasına kaynaklık yapmıştır. Yapısal ve psikolojik güçlenme ile ilgili eğitim alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde uluslararası ve ulusal düzeyde yapılan diğer çalışmalarla büyük benzerlikler gösterdiği görülmektedir. Bu bölümde ulusal ve uluslararası araştırma ve

sonuçları birlikte ele alınılarak değerlendirilmiştir. Ekinci'nin (2021) çalışmasında konu alanı ile ilgili birtakım araştırma verilerinden bahsedilmiştir. Yapılan araştırmalardan bir kısmı öğretmenlerin okullarda yapısal güçlenmeye yönelik destek bulamadıklarını (Umar ve Özen, 2019) veya bu desteğin orta düzeyde olduğunu (Altınkurt, Anasız ve Ekinci, 2016) göstermektedir. Buna karşın okullarda hem yapısal güçlenme (Uygur ve Arabacı, 2019) hem de psikolojik güçlenmeye yönelik algıların yüksek düzeyde olduğunu gösteren araştırmalar da mevcuttur (Altınkurt, Anasız ve Ekinci, 2016). Düzeyi ne olursa olsun okulları yapısal ve öğretmenleri de psikolojik güçlenmenin, diğer alanlarda olduğu gibi önemli örgütsel ve bireysel çıktıları bulunmaktadır. Eğitim alanında yapılan çalışmalarda dikkat çekilmesi gereken nokta, eğitim çalışanlarının öğrenci öğrenmesine yönelik nitelikli çalışmalar yürütebilmelerinin okulların yapısal olarak güçlendirildiği gibi eğitim çalışanlarının psikolojik olarak güçlü olabilmelerine bağlı olduğudur. Dee, Henkin ve Duemer (2003) ile Duman (2018) da okul yapıları ile öğretmen güçlendirilmesi arasında benzer ilişkiler olduğunu ortaya koymuşlardır. Biron ve Bamberger (2010) ise simülasyon tabanlı deney şeklinde yaptıkları çalışmada, yapısal güçlenmenin iyi oluş ve performans üzerinde olumlu etkilere sahip olduğunu ve psikolojik güçlenmenin öncülü olarak hizmet ettiğini belirlemişlerdir. Ayrıca bu çalışmada çalışanlara görevleri konusunda karar serbestliği verilmesinin hem bireysel performans hem de iyi oluş üzerinde olumlu etkiler yarattığı ortaya konulmuştur. Bunun yanında psikolojik güçlenmenin öz yeterlilik boyutunun, sadece iyi oluş üzerindeki etkilere kısmen aracılık ettiği, yapısal güçlenmenin ise seçici olarak uygulanıp performansa dayalı bir teşvik olarak sunulduğunda çalışanların iyi oluşlarını artırılabilceği belirlenmiştir. Bu sonuçlar güçlenmenin her iki türünün, birbirleriyle ilişkisini ve iş sonuçlarına etkileri bakımından incelenmesi gereken önemli konular olduğunu göstermektedir. Kamu eğitiminden sorumlu olan okullar öğrenme ve öğretme uygulamalarının sistematik bir biçimde gerçekleştirildiği alanlardır. Türkiye'de bu alanların yapısal güçlenmesi ve okullara işlerlik kazandıran yönetici ve öğretmenlerin güçlenmesi için uygun koşullar sağlanabilir. Bununla birlikte öğretmenlerin kapasitelerinin artırılmasının yapısal alanların uygun koşullara dönüştürülmesine bağlı olduğu gibi öğretmenlerin niteliksel psikolojik üstünlüklerine bağlı olduğu da göz önünde bulundurulmalıdır. Eğitimin hangi konumunda yer aldığına

bakılmaksızın öğretmenlerin niteliksel üstünlüğü olan psikolojik güçlenişlerini yansıtan uygulamalara örnek olarak bulunulan konumun varlık nedenini kavrama, sürekli öğrenme sayesinde gelişen mesleki birikimle öğrenme faaliyetlerine istekli katılma, mesleği profesyonelce yürütmeye yarayan bağlılık duygusunun sınıf içi uygulamalarda fark yaratması gösterilebilir. Nitekim yapılan araştırmalarda örgüt, takım ve birey düzeylerinde öğretmen güçlenmesinin çeşitli ilişkileri ve etkileri olduğu görülmektedir. Öğretmenlerle birlikte yöneticilerin de görüşlerini ele aldığı çalışmada Şan (2017), psikolojik güçlenme ile örgütsel bağlılık arasındaki ilişkinin anlamlı ancak zayıf düzeyde olduğunu ortaya koymuştur. Yapılan araştırmalardan farklı olarak Çetin ve Kırıl (2019) okullarda öğretmen güçlenmesini engelleyen nedenler bulunduğunu, bu engellerin yöneticilerden kaynaklandığı gibi yasal, yönetsel ve okul kaynaklı da olabildiğini belirtmektedir. Araştırmanın dikkat çekici diğer sonucu okul yöneticilerinin güçlenme kavramının içeriğini tam olarak bilmemeleridir. Yapılan araştırmalar, yapısal ve psikolojik güçlenmede yöneticilerin, etkin ve kritik konumda olduğunu göstermektedir. Kişiler arası ilişkilerde olduğu gibi yönetici ve örgüt ilişkilerinde de öğretmenlerin güven duygusunun yapısal ve psikolojik güçlenme üzerinde etkili olabileceğini ve olumlu sonuçlar doğurabileceğini gösteren araştırmalara da rastlanmıştır. Örneğin Duman (2018), öğretmenlerin yöneticiye güven düzeyi yükseldikçe yapısal güçlenme, lider üye etkileşimi ve psikolojik güçlenme düzeylerinin de yükseldiğini belirtmektedir. Yapısal olarak güçlendirilmiş okullarda öğretmenler psikolojik güçlenip mesleki çalışmalarından bağlılık ve memnuniyet duyabilmektedir. Diğer bir ifade ile öğretmenlerin çalışma ortamlarında yaptıkları işten güçlendirilmeleri işlerinden memnun olmalarını, örgütlerine ve mesleklerine bağlı olmalarını sağlamaktadır (Lee, 2014). Yapılan araştırmalardan elde edilen sonuçlar doğrultusunda öğretmenlerin sorumluluklarını yerine getirirken sadece fiziksel katılımı sınırlı kalmadıkları, çalışma koşullarını ve okulun olanaklarını değerlendirilerek mesleki çalışmalarını düşünsel katılımı yürüttükleri söylenebilir. Taranan başka bir çalışmada okul ortamlarında zorbalık konusunda güçlenme temelli okul sosyal hizmeti uygulama örneği ele alınmıştır. Nation vd. (2008) çalışmalarında aile, arkadaş ve öğretmenlerin güçlenmesi konusunu okul ortamlarında zorbalık ve mağduriyetin gelişimine etkileri açısından incelemişlerdir. Bu bağlamlı çalışmada, agresif-pasif ilişki

davranış tipiyle okullarında zorba profilindeki öğrencilerin şikayetçi ve teslimiyetçi duygu-davranışlarında; agresif-mağdur profilli mağdur/kurban profilli öğrenciler; ailelerinde aile içi şiddet, alkol problemleri, sıkı disiplin ve ihmalkâr davranışların göstergelerini; çocuğun öz güvenini şımartan, fazla koruyan müdahil olan aileler, pasif mağdur ailelerde aşırı koruyuculuk fazla müdahale öğrenci davranışı gözlemlenmiştir. Gözlem, zorbalık konulu sosyal durum ve güç ilişkileri bağlamında yapılmıştır. Fakat ne yapılır ya da konuya nasıl yaklaşılarak güçlenme pratiği geliştirilebilir hususu çalışmada yer almamıştır. Güçlenme odaklı bir başka çalışma Hindistan özelinde lise çağındaki kız öğrencilerinin güçlenmesi ve bilinç yükseltmesi konusudur. Nicel araştırma olan Chutia'nın (2019) çalışmasında ergenlik çağındaki kız öğrencilerin kendi toplumu (Nagaon Bölgesi) için potansiyel anneleri ve geleceğin ev hanımları olması sebebiyle ergenlik döneminde hızlı ve kapsamlı değişimleri planlama gerekliliğinden ve genç kızların güçlenmesi gerekliliğinden bahsetmiştir. Çalışmada ergenlik çağındaki kız öğrencilerinin güçlenme konusundaki farkındalık durumlarını incelemek, kabile üyesi olan ve kabile üyesi olmayan ergen kızların güçlenme durumlarını incelemek, kabile ve kabile dışı ergen kızların karar verme yeteneklerini incelemek amaçlanmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısıyla hayatın her alanında güçlenmelerinin okul ortamlarında bilinç yükseltme çalışmalarıyla yapılarak toplumsal değişimi de güçlü kızlar-güçlü ulus bağlamında yakalanacağından bahsedilmiştir. Çalışma küçük ölçekli katılımı olan fakat yerelde etkili bir güçlenme odaklı uygulamanın etkili bir örneği olup lise çağındaki öğrencileri geleceğin anneleri ve ev hanımları şeklinde etiketlemesi açısından bir cinsiyete dayalı ayrımcılık ve eşitsizlik döngüsünü beslemesi açısından olumlu bir örnek olarak değerlendirilmemektedir.

Türkiye'deki eğitim alanında gerçekleştirilen güçlenme odaklı sosyal hizmet uygulama örneklerinin yokluğu, bunun yerine rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerine odaklanıldığını göstermektedir. Okul örgütlerinde yapılan yapısal ve psikolojik güçlenme araştırmalarında özgün konulara ve zamansal incelemelere yeterince vurgu yapılmadığı belirlenmiştir. Mevcut çalışmaların niceliksel fazlalığına rağmen bu güçlenme türlerinin okulların temel amacı olan öğrenciyle ilişkisine yeterince odaklanmamış olması dikkat çekicidir.

Öğrenci öğrenmesine yapısal ve psikolojik güçlenmenin nasıl

katkı sağladığı gibi önemli sorulara cevap aranmaktadır. Bu bağlamda okul örgütlerinin güçlenmesinin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan olumlu örgütsel ve bireysel davranışların incelenmesi yerine yapısal ve psikolojik güçlenmeyle artan yönetim ve mesleki kapasitenin öğrenci başarısına ne ölçüde etki ettiğini gösteren çalışmalara ihtiyaç vardır. Öğrenci, öğretmen, yönetici ve toplumun güçlenmesinin birbirleri arasındaki doğru orantılı ilişkisini tartışan bu çalışmalar, eğitimdeki güçlenme stratejilerini daha etkili bir şekilde yönlendirebilir ve iyileştirebilir.

Sonuç ve Öneriler

Okul örgütlerinde güçlenme temelli okul sosyal hizmeti konulu bu makalede örgütsel bir güç olan okul ortamlarında güçlenme temelli okul sosyal hizmeti uygulaması, çeşitli baskılar nedeniyle güçsüzleştirilen öğrenci, veli, öğretmen, okul idaresinin deneyimlerini çok boyutlu değerlendirebilmeyi, sahip olduğu sorunların kaynağını baskı deneyimlerinde aramayı amaçlar. Bu hedef, olumlu bir okul iklimi oluşturmak amacıyla bireylerin kendi görüşlerini ifade edebildiği ve yaşamlarını yönlendirebileceği yaşam politikalarıyla birlikte yeni bir okul politikası oluşturmak açısından hayati öneme sahiptir. Nasıl ki izole edilmiş durumdaki insan davranışını anlayamaz isek aynı biçimde içeriden ve dışarıdan gelen ve okulu etkileyen güçleri incelemenden de okullarda neler olup bittiğini anlayamayız. Okullarda meydana gelen her şey okulun çevresi ile olan bağlantısı çerçevesinde anlaşılmalıdır. Okullar yakın çevrelerinden etkilenen açık sistemlerdir ve okullarda sorunların altında yatan nedenleri anlayabilmek için sosyal hizmet uzmanlarının okul örgütlerinin güçlerini anlaması şarttır. Çünkü okullar birlikte hareket ettiği örgüt üyelerinin ve bulunduğu toplumun baskın normlarını ve değerlerini yansıtırlar. Organizasyonel olarak güçlenen okul örgütlerinde psikolojik olarak da güçlenme deneyimleyen örgütün üyeleri bağlılık, doyum, özdeşleşme, motivasyon vb. olumlu örgütsel davranışlar sergilerler ve bu da tüm üyelerin kendi yaşam politikalarında otorite ya da çeşitli güç türleri kaynaklı baskıya karşı güçlenmelerinde olumlu okul iklimi ve politikası oluşturur. Güçlenme temelli okul sosyal hizmeti, okul örgütlerinde daha demokratik, katılımcı ve adil bir ortam yaratmaya yönelik önemli bir adımdır. Ancak uygulamanın karmaşıklığı ve sınırlılıkları göz önüne alındığında, bu yaklaşımın başarılı bir şekilde uygulanması için öğrenciler, aileler ve okul personeli arasında iş birliği ve eğitim önemlidir. Bu süreçte ayrıca kaynakların etkili bir şekilde kullanılması

ve potansiyel dezavantajların minimize edilmesi için özen gösterilmelidir. Okul örgütlerinde adil ve katılımcı bir atmosferin kurulması, öğrencilerin, ailelerin ve okul personelinin güç potansiyellerini fark etmelerine ve etkin bir şekilde kullanmalarına destek olabilir. Bu bağlamda bu tür bir ortam, eğitim sürecini daha etkili kılmaya potansiyeli taşımaktadır. Ancak uygulamanın zorlukları ve potansiyel dezavantajları göz önünde bulundurularak dikkatli bir şekilde planlanmalı ve uygulanmalıdır. Bir okul örgütünde güçlenme temelli sosyal hizmet uygulaması örneği düşünelim. Okul içinde öğrenci destek grupları oluşturulabilir. Bu gruplar öğrencilerin duygusal, akademik ve sosyal ihtiyaçlarını ele alır. Gruplar öz saygıyı artırmak, stresle başa çıkmak, arkadaşlık ilişkilerini geliştirmek gibi konularda destek sağlar. Okul sosyal hizmet uzmanları, ailelere yönelik danışmanlık ve eğitim hizmetleri sunabilir. Ailelerle iş birliği yaparak çocukların gelişimini desteklemek için stratejiler oluşturulabilir. Öğrenciler arasında akran destek programları düzenlenebilir. Bu programlar, öğrencilerin birbirlerine yardım etmelerini teşvik eder ve güçlenmelerine katkı sağlar.

Öğretmenlere, yöneticilere ve diğer okul personeline yönelik eğitimler düzenlenebilir. Bu eğitimler, öğrencilerin ihtiyaçlarına daha iyi yanıt vermek için bilgi ve becerileri artırır. Okul, yerel topluluk kuruluşları ve hizmet sağlayıcılarla iş birliği yapabilir. Bu iş birlikleri, öğrencilere ve ailelere daha geniş bir destek ağı sağlar. Bu örnekler, okul örgütlerinde güçlenme temelli sosyal hizmet uygulamalarının nasıl yapılabileceğine dair bir perspektif sunmaktadır.

Sonuç olarak okul ortamlarını Lee'nin (2001) güçlenme temelli sevgi dolu toplumun (beloved community) inşasında, içinde barındırdığı öğrenci, veli, öğretmen ve idareci topluluklarıyla güçlenme temelli okul sosyal hizmeti uygulamaları üzerinde somut adımlar atılmalı ve bu çalışmalar alan yazınına kazandırılmalıdır. Bu çalışma alan yazınına giriş niteliinde olup geliştirilmeye ihtiyacı vardır.

Kaynakça

- Altinkurt, Y., Anasız, B. T., ve Ekinci, C. (2016). The relationships between structural and psychological empowerment of teachers and their organizational citizenship behaviors. *Eğitim ve Bilim*, (187), 79-96.
- Balcı, A. (2016). *Açıklamalı eğitim yönetimi terimleri sözlüğü* (Genişletilmiş 3. baskı b.). Pegem Akademi.
- Balyer, A., Özcan, K., and Yıldız, A. (2017). Teacher empowerment: School administrators' roles. *Eurasian Journal of Educational Research*, 1 (70), 1-18.
- Barker, R. L. (1987). *The social work dictionary*. NASW Press.
- Biron, M., and Bamberger, P. (2010). The impact of structural empowerment on individual wellbeing and performance: Taking agent preferences, self-efficacy and operational constraints into account. *Human Relations*, 163-191.
- Blau, P. A. (2003). *Formal organizations: A comparative approach*. Stanford Bussiness Books.
- Bounds ve Hepburn. (1996). *Güç ve güçlendirme* (N. Thompson, Dü.ve Ö. Cankurtaran, Çev.). Nika Yayınevi.
- Bursalıoğlu, Z. (2008). *Okul yönetiminde yeni yapı ve davranış* (14.Basım b.). Pegem Akademi.
- Cankurtaran, Ö., Akoğlu, G., ve Sakarya, H. (2020). Güçlenmeyi güç, güçsüzlük, baskı ve güç ilişkileri temelinde anlamak. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 1913-1939.
- Chutia, M. K. (2019). Empowerment of secondary school girls-a study. *International Education and Research Journal*, 19-21.
- Çetin, M. (2019, 12). Okul yöneticilerinin öğretmenleri güçlendirmesine ilişkin yönetici ve öğretmen görüşleri. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, (26), 311-329.

- Çetin, M., ve Kıral, B. (2019, 12). Okul yöneticilerinin öğretmenleri güçlendirmesine ilişkin yönetici ve öğretmen görüşleri. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, (26), 311-329.
- Demirel, B. (Haziran, 2023). Sosyal hizmet mesleğinin küresel-yerel bağlamı üzerine bir değerlendirme: Küyerel sosyal hizmet. *GAB Akademi*, 3(1), 43-52.
- Das, S. W., Halik, A., Aswad, M., Rady, M. S., Dangnga, M. S., and Nasir, M. S. (2019). Empowerment of school committee in improving education service quality at public primary school in parepare city. *Universal Journal of Educational Research*, 7(9), 1956-1963.
- Dee, J. R., Henkin, A. B., and Duemer, L. (2003). Structural antecedents and psychological correlates of teacher empowerment. *Journal of Educational Administration*, 3(41), 257-277.
- Duman, N. (2000). *Ankara liselerinde çeteye katılma potansiyeli olan öğrenci grupları ve okul sosyal hizmeti* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Duman, Ş. (2018). *Ortaöğretim öğretmenlerinde psikolojik güçlendirmenin yordayıcıları olarak yapısal güçlendirme yöneticisine güven ve lider-üye etkileşimi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Dupper, R. (2013). *Okul sosyal hizmeti, etkin uygulamalar için beceri ve müdahaleler*. (Y. Özkan, Dü., ve G. Çitci, Çev.) Kapital Medya Hizmetleri A.Ş.
- Ekinci, S., (2021). K. Y. Hasan Basri Memduhoğlu, Çev., Örgütlerde yapısal ve psikolojik güçlendirme *Psiko-sosyal yönleriyle yönetim* içinde (s 227-267). Pegem Akademi.
- French, J. A. (1968). Group dynamics: Research and theory. *Bases of social power*. D. a. a.Zander (Dü.) içinde. Harper and Row.

- Griffiths, M. (1998). *Research for social justice: empowerment and voice*. British Research Association Annual Conference. Belfast.
- Hacısalıhoğlu Karadeniz, M. (2011). *Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf içi matematik uygulamalarının okul öncesi eğitim programına uyumluluğu* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- IFSW. (2014, Ağustos 7). <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>
- Karadağ, E. A. (2020). Okullarda güç ve politika. W. K. G.Miskel içinde, *Educational administration: theory, research, and practice* (S. Turan, Çev., 7 b., s. 202-238). McGrawHill.
- Karakuş, B. (2022). *Türkiye’de okul sosyal hizmetinin durumu kararlar ve dayanaklar*. Sosyal Hizmet Derneđi Yayını, 28-48.
- Kotter, J. (1978). *Power, success, and organizational effectiveness*. *Organizational Dynamics*, 27-40.
- Lee, A. N. (2014). Understanding teacher empowerment: Teachers’ perceptions of principal’s and immediate supervisor’s empowering behaviours, psychological empowerment and work-related outcomes. *Teaching and Teacher Education* (41), 67-79.
- Lee, J. A. (2001). *The empowerment approach to social work practice*. Columbia University Press.
- Merton, R. (1957). *Social theory and social structure*. Free Press.
- Mintzberg, H. (1983). *Power in and around organizations*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Nation, M., Vieno, A., Perkins, D. D., and Santinello, M. (2008). Bullying in school and adolescent sense of empowerment: An analysis of relationships with parents, friends, and teachers. *Journal of community and Applied Social Psychology*, 211-232.
- Öz, A. (t.y.). Okul iklimine yönelik yapılan çalışmaların özel eğitim bakış açısı ile incelenmesi. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 16(1), 1-52.

- Pawlak, E. J., and Cousins, L. (1999). *School social work: Organizational perspectives*. C. R., S. McDonald, and J. Flynn (Dü.) içinde, *School social work: Practice, policy and research perspectives* (4 b., 150-165). Lyceum Books.
- Peabody, R. (1962). Perceptions of organizational authority. *Administrative Science Quarterly*, 463-482.
- Saleebey, D. (1997). *The strengths perspective in social work practice*. Longman.
- Scott, J. C. (2021). *Tahakküm ve direniş sanatları gizli senaryolar*, (4. Basım b.). (A. Türker, Çev.) Ayrıntı Yayınları.
- Simon, B. (1994). *The empowerment tradition in american social work*. Columbia University Press.
- Simon, H. (1968). *Administrative behavior*. D. Suls (Dü.) içinde, *International Encyclopedia of the Social Sciences* (s. 74-79). Macmillan.
- Simpson, D. A. (2002). Education action zones, empowerment and parents. *Educational Research*, 2(44), 119-128.
- Smith, R. (2008). *Social work and power* Palgrave Macmillian.
- Şan, B. Ç. (2017). Öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin psikolojik güçlendirme ve örgütsel bağlılıklarına ilişkin algıları [Yayımlanmamış doktora tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- Tavukçu, C., ve Keleşoğlu, F. (2022). Güçlendirme yaklaşımı bağlamında bir vaka çözümlemesi. *4th International Congress of Multidisciplinary Social Sciences*, 350-364. ICMUSS.
- Thompson, N. (2013). *Kuram ve uygulamada sosyal hizmeti anlamak*. Dipnot Yayınları.
- Thompson, N. (2016). *Güç ve güçlendirme*. Nika Yayınevi.
- Umar, S., ve Özen, H. (2019). Öğretmenlerin yapısal güçlendirilmesi fenomenolojik bir yaklaşım. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(6), 203-224.

Uygun, K., ve Arabacı, İ. B. (2019). *Lise öğretmenlerinin personel güçlendirme algıları ile örgütsel güven algıları arasındaki ilişki: Elâzığ ili örneği* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Yüzüncü Yıl Üniversitesi.

Wayne, K. H., and Cecile, G. M. (2020). *Educational administration theory, research and practice*. McGraw Hill.

Weber, M. (1947). *The theory of social and economic organizations*. (T.Parsons, Dü., A. Anderson ve T.Parsons, Çev.) Free Press.